

Tööversioon

**ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAM
ERISTUSKIRI**

1. EKSAMI ÜLDEESMÄRGID

Ühiskonnaõpetuse riigieksami eesmärgid põhinevad õpitulemuste välishindamise eesmärkides ja gümnaasiumi lõpetamise tingimustes ning korras sõnastatud:

- hinnata riiklikus õppekavas määratud õpitulemuste saavutatust ühiskonnaõpetuses;
- saada ülevaade õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest koolis;
- suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- võimaldada koolil ennast objektiivsemalt hinnata ning teistega võrrelda;
- võimaldada õpilastel saada objektiivsem pilt oma õpitulemustest;
- tagada gümnaasiumilõpetajate eksamihinnete võrreldavus;
- ühitada gümnaasiumi lõpueksamid kutseõppeasutuse, rakenduskõrgkooli ja ülikooli sisseastumiseksamitega;
- kavandada ja teha muudatusi riiklikus õppekavas, õpetajate täiendkoolituses, õppekirjanduses.

2. EKSAMI SIHTRÜHM JA OODATAVAD ÕPITULEMUSED

2.1. Eksami sihtrühm

Ühiskonnaõpetuse riigieksami võivad sooritada:

- põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava järgi õppivad gümnaasiumilõpetajad;
- põhihariduse baasil kutseõppeasutuses lõpukursustel õppivad õpilased;
- varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud isikud, kes ei ole antud õppeaines riigieksamit sooritanud;
- varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud isikud, kes soovivad varasema aasta eksamitulemust parandada;
- välisriigis Eesti keskharidusele vastava haridustaseme omandanud isikud;
- gümnaasiumi õpilased, kes ei ole 12. klassis, kuid kellel on eksamiaine gümnaasiumiastme kohustuslikud kursused läbitud;
- kutseõppeasutuste õpilased, kes ei ole lõpukursusel, kuid kellel on eksamiaine läbitud.

2.2. Gümnaasiumilõpetaja õpitulemused ühiskonnaõpetuses

Gümnaasiumi lõpetaja:

- tunneb kaasaja ühiskonna kujunemise jooni, kaasaja ühiskonna struktuuri ning korralduspõhimõtteid;
- omab ülevaadet kaasaegse majanduse toimetehhanismidest;
- teab olulisi rahvusvahelisi organisatsioone;
- oskab iseloomustada riikidevahelise poliitilise, majandusliku ja kultuurilise suhtlemise põhimõtteid, nüüdisaegseid sotsiaalpoliitilisi süsteeme, kaasaja maailma põhiprobleeme ja arengutendentsi;
- tunneb demokraatia reegleid, inim- ja kodanikuõigusi, Eesti Vabariigi põhiseadust ja „Kodakondsuse seadust” ning teisi olulisi õigusakte;
- oskab adekvaatselt määratleda oma kohta ja võimalusi kaasaja maailmas, töötada ja elada turumajanduslikus ühiskonnas, osaleda ühiskonnaelus, kaitsta oma huve ja õigusi;
- oskab koguda massimeediast sotsiaalpoliitilist ja majanduslikku teavet, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada.

3. EKSAMI ÜLESEHITUS

3.1. Eksamitöö eesmärgid

Eksami eesmärgid lähtuvad riikliku õppekava üldosa ja gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse ainekava eesmärkidest.

Eksamiga kontrollitakse gümnaasiumi õpitulemuste saavutatust ühiskonnaõpetuses.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- oskab ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nähtusi seostada, tunnetab süsteemi;
 - mõistab Eestis ja rahvusvahelises elus toimuvaid protsesse ning oskab näha seoseid;
 - oskab end määratleda, suhestades end Eesti, Euroopa ja maailmaga;
 - mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna probleeme, tunneb end vastutavana neile lahenduste leidmisel;
 - tunneb ühiskonna- ja poliitikateaduste terminoloogiat;
 - tunneb mõningaid ühiskonnateooriaid;
 - kasutab teabe hankimisel eesmärgipäraselt erinevaid allikaid;
 - oskab leida, tõlgendada, üldistada, hinnata, talletada ja edastada ühiskonda puudutavat teavet;
 - suhtub kriitiliselt massiteabesse;
 - on suuteline osalema diskussioonis, oskab oma seisukohta kaitsta, väidelda;
 - mõistab enda kui ühiskonnaliikme rolli ja valdab vastavaid käitumisoskusi;
- tunneb Eesti Vabariigi põhiseadust ja „Kodakondsuse seadust” ning teisi olulisi õigusakte.

Eksami kaudu kontrollitakse ka üld- ja valdkonnapädevuste kujunemist. Need on:

õpipädevus, tegevuspädevus, väärtuspädevus, enesemääratluspädevus, sotsiaalne pädevus, refleksiooni- ja interaktsioonipädevus, kommunikatiivne pädevus, tehnoloogiapädevus.

Gümnaasiumi lõpetajalt oodatakse, et ta

- 1) suudab hinnata oma taotlusi, arvestades oma võimeid ning võimalusi;
- 2) on teadlik erinevatest töövaldkondadest, tööturu suundumustest; oskab hankida teavet edasiõppimise ja tööleidmise võimaluste kohta; kavandab oma karjääri;
- 3) on seaduskuulekas, käitub väarikalt, järgib inimõigusi ja Eesti Vabariigi seadusi;
- 4) on kujundanud oma kodanikupositsiooni, tunnetab end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis;
- 5) vastutab oma valikute, otsustuste, endale võetud kohustuste eest, austab teiste inimeste ja iseenda vabadust, on suveräänne isiksus;
- 6) teab globaalprobleeme, oma kaasvastutust nende lahendamise eest; oskab vältida ja vähendada keskkonda kahjustavat tegevust;
- 7) elab tervislikult, oskab hoida, vajadusel taastada oma vaimset ja füüsilist vormi;
- 8) saab aru, et inimelu on püha;
- 9) hindab kultuuri, omab ettekujutust euroopaliku kultuuri põhivaldkondadest ja perioodidest;
- 10) väärtustab oma rahvuskultuuri, näeb seda euroopa ja teiste rahvaste kultuuri kontekstis;
- 11) soovib end kunstivahendite abil väljendada;
- 12) väärtustab säästva ja jätkusuutliku arengu ideed, omab väljakujunenud loodusteaduslikku maailmapilti;
- 13) oskab ette näha võimalikku edu ja ebaedu, konflikte vältida ja lahendada; käituda tolerantset;
- 14) oskab vastu seista sotsiaalsele manipuleerimisele;
- 15) oskab kasutada erinevaid õpistrateegiaid;
- 16) oskab valida ja kasutada eri märgisüsteeme informatsiooni vastuvõtmiseks, talletamiseks, tõlgendamiseks, edastamiseks, loomiseks ja vahetamiseks;

- 17) mõtleb kriitiliselt, oskab oma mõtte- ja tegevuskäiku analüüsida ja hinnata; kasutab kriitilist mõtlemist mis tahes seisukoha üle otsustamisel;
- 18) oskab argumenteeritult väidelda;
- 19) oskab koostada uurimustööd ja projekti, neid esitleda;
- 20) oskab kasutada arvutit õppimis- ja töövahendina ning oma töötulemuste esitlusvahendina.

3.2.Eksamitöö vorm ja tase

Ühiskonnaõpetuse riigieksam on kirjalik. Eksamitöö on ühes variandis.

Iga küsimuse juurde on märgitud selle eest saadav maksimumpunktide arv. Hinnatakse täispunktides.

Eksam kontrollib, kuidas eksaminand suudab gümnaasiumis omandatud teadmisi ja oskusi ülesannete lahendamisel rakendada. Küsimused ja ülesanded hõlmavad järgmisi tasandeid:

- teadmised (mõisted, faktid, seaduspärasuste tundmine);
- teadmiste rakendamine (kasutamine uues situatsioonis, prognoosimine);
- mõistmine/arusaamine (kirjeldamine, interpreteerimine, seletamine, ümbersõnastamine);
- analüüs ja süntees (seoste leidmine, faktide ja seaduspärasuste ühendamine, rühmitamine, võrdlemine);
- hinnangu andmine (otsuste tegemine, järeldamine).

Eksamitöös on eri raskusastmega ülesandeid. Töö koostamisel lähtutakse põhimõttest, et ca 20% ülesandeist on äratundmistasandil; 30% reprodutseerimistasandil ja 50% rakendustasandil (analüüs, üldistamine, hinnangu andmine).

3.3.Eksamitöö osad

Eksamitöö koosneb kahest osast: arutlusest ja erinevatest ülesannetest (allika analüüs, mõistete, faktide tundmine, kaardi tundmine jne).Eksamil on võimalik saada maksimaalselt 100 punkti (20 arutluse ja 80 ülesannete eest). Ülesannete koostamisel arvestatakse ainekava teemadega mahus:

- 1) Nüüdisühiskond (10p);
- 2) Ühiskonna valitsemine (10p);
- 3) Ühiskonna majandamine (10p);
- 4) Indiviid ühiskonnas (20p);
- 5) Kaasaja maailma mitmepalgelisus (10p);
- 6) Rahvusvaheline suhtlemine (10p);
- 7) Põhiseaduse tundmine (10p).

Eksaminandil on võimalik valida 6 arutlusteema vahel.

3.4. Ülesannete tüübid

Avatud vastustega ülesanded: arutluse kirjutamine; kaardi, diagrammi, pildi, allikmaterjali, statistiliste andmete analüüs; näidete esitamine olukorra, sündmuse, situatsiooni kirjeldamiseks ja iseloomustamiseks, oma valikute ja seisukohtade hindamine ja põhjendamine, mõistete selgitamine.

Etteantud vastustega ülesanded: tegevuste järjestamine, etteantud tunnuste/märksõnade klassifitseerimine, konkreetsete teadmiste kontrollimine.

3.5. Eksami korraldus

Ühiskonnaõpetuse riigieksam toimub **12. mail 2008.** aastal. Neile, kes mõjuvatel põhjustel 12. mail eksamit sooritada ei saa, toimub lisaeksam **29. mail 2008.** Eksam algab kell 10.00 ja eksamitöö kirjutamiseks on aega **4 tundi** (240 minutit). Eksam toimub ilma vaheajata. Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, mil kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ja eksamikomisjoni esimees annab loa töö alustamiseks. Eksamiks ette nähtud aega ei ole lubatud ületada.

Ühiskonnaõpetuse riigieksam on kirjalik.

Eksamitöö on A4 formaadis ja koosneb kahest osast: I osa – arutlus (20p), II osa – ülesanded (80p). Ülesannete osa jaotub teemade järgi kolmeks leheks. Töö alustamisel tuleb eksamitöö lehtedeks lahutada. I osa (arutluse) puhul saab kasutada mustandipaberit (see on lisatud tööle). Hindamiskomisjon ei loe ega hinda mustandipaberile kirjutatut.

Eksaminand valib eksamiosade vastamise järjekorra ise. Erinevatele eksamiosadele ei ole ette nähtud konkreetset sooritusaega.

Eksamil vajalikud vahendid on sinine või must pastapliiats/sulepea. Keelatud on hariliku pliiatsi ja korrektori kasutamine. Juhul, kui õpilane soovib töös teha parandusi, tuleb valele vastusele kriips peale tõmmata ja kirjutada peale/juurde õige vastus.

Eksamil ei ole lisamaterjalide, mobiiltelefoni jms kasutamine lubatud. Laual võib olla ainult Eesti Vabariigi põhiseadus vastavalt kooli õppekeelele. Selle garanteerib kool, kus eksam toimub.

Eksaminandid istuvad eksamiruumis ühekaupa.

I osal (arutlusel) on ümbrikus kaasas hindamisprotokollid.

Tööde tagastamisel pakitakse arutlus ja ülesannete kõik kolm lehte eraldi ümbrikesse, jälgides hoolikalt nendele trükitud koode.

3.6. Eksami teemad

Eksamitöö koostamise aluseks on „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava“. Eksamitöö ülesanded lähtuvad ühiskonnaõpetuse ainekavas toodud nõuetest õpitulemustele gümnaasiumiastmes.

Eksaminandid peavad tundma Eesti Vabariigi ja Euroopa kaarti, oskama kasutada allikmaterjale, tabeleid, graafikuid, pilte informatsiooni leidmiseks, analüüsiks, üldistuste ja järelduste tegemiseks, otsuste langetamiseks, prognooside esitamiseks.

NÜÜDISÜHISKOND

Ühiskonna mõiste. Nüüdisühiskonna kujunemine. Ühiskonnaelu peamised valdkonnad.

Võim majanduses, riigis ja inimsuhetes. Võimu tunnused ja teostamise meetodid.

Demokraatia põhiprintsiibid ja -väärtused. Seadused ja õigusnormid. Õigusriigi olemus ja tunnused. Avalik ja erasektor. **Riigi** mõiste. Riigivõimu tunnused. Tänapäeva riigikorralduse vormid: ühtne ehk unitaarriik, liitriik ehk föderatsioon, konföderatsioon. **Tsiviilühiskond.**

Kodanikuühiskond. Mittetulundusühingud. Poliitiline kultuur. Kodanikuaktiivsus.

Majandussfäär. Valitsuse majandustegevus ja -poliitika. Riigi roll majanduse korraldamises.

Ühiskonna **sotsiaalne** struktuur. **Huvid.** **Pluralismi** olemus ja tähtsus. Avalik arvamus.

Huvide realiseerimine ühiskonnas. **Sotsiaalsed** probleemid (tööpuudus, vaesus, kuritegevus jm). **Healuriik.** **Infoühiskond.** Ühiskonna **jätkusuutlikkus** ja ühiskonnaelu valdkondade seotus.

ÜHISKONNA VALITSEMINE

Rahva osalemine valitsemises. Riigivormid: monarhia ja vabariik. Demokraatlik valitsemiskord ehk põhiseaduslikkus. **Osalus- ja elitaardemokraatia**. Valitsemise põhivormid: **presidentialism, parlamentarism**. Sotsiaalsed liikumised ja **erakonnad**. Huvide esindamine ja teostamine. **Poliitilised ideoloogiad**. **Valimised**: funktsioonid, erinevad valimissüsteemid, valimiskäitumine, valimiste tulemused. **Majoritaarsed, proportsionaalsed** ja hübriidsed valimissüsteemid. Kõrgeim **seadusandlik võim**. Parlamendi töökorraldus. Kõrgeim **täidesaatev võim**. Valitsuse moodustamise põhimõtted. **Bürokraatia**. **Korruptsioon**. Riigibürokraatia kontrollimise võimalused. **Riigipea**. Riigipea roll parlamentarismi ja presidentialismi korral. **Kohtuvõim**. Eesti kohtusüsteem. Euroopa Nõukogu Inimõiguste Kohus. Euroopa Kohus. Ombudsman. **Võimude lahusus ja tasakaalustatus**. Koalitsioon. Opositsioon. Riigikontrolli ja Õiguskantsleri institutsioonid. **Kohalik omavalitsus**. Kesk- ja regionaalvõimu suhted. Valitsemiskorraldus Euroopa Liidus.

ÜHISKONNA MAJANDAMINE

Ühiskonna **majandusressursid**. **Riik ja majandus**. Turumajanduse toimimine. Tööturg. Tööhõive. Tööpuudus. Majandusarengu planeerimine **liberaalses** ühiskonnas – **majanduspoliitika**. Majanduse regulatsioon seaduste, maksu- ja rahapoliitika ning turumehhanismide abil. Peamised maksusüsteemid. Otsesed ja kaudsed maksud, maksukoormus. Riigieelarve tulude- ja kulubaasi kujundamise põhimõtted. **Makromajanduse** põhinäitajad. Sisemajanduse kogutoodang. **Välismajanduspoliitika**. Eksport-import. **IMF**. **Euroopa Liidu fiskaalpoliitika ja ühisturg**. Euroopa Liidu eelarve koostamise põhimõtted. Euro. Ühisturgu tagava nelja vabaduse olemus ja toimimine argielus.

INDIVIID ÜHISKONNAS

Sotsiaalne **staat** ja sotsiaalne **mobiliis**. Ühiskonna sotsiaalne kihistumine. Majanduslik aktiivsus ja heaolu. Üksikisik turumajanduskeskkonnas. Vajadused ja tarbimine. Tarbijakaitse. **Ühishüved**. Sotsiaalne **turvalisus**: sotsiaalkindlustus ja sotsiaalabi. Euroopalikud põhimõtted sotsiaalkaitse alal. Sotsiaalsed **rollid** : tööandja ja töövõtja, ettevõtja, omanik, tarbija. Haridus. **Indiviid ja riik**. Eesti Vabariigi põhiseadus. **Inimõigused**. **Kodakondsus**. Kodakondsusseadus. **Kodanikuõigused ja -kohustused**. **Riigi- ja kodanikukaitse**.

KAASAJA MAAILMA MITMEPALGELISUS

Maailma rassiline, rahvuslik ja religioosne mitmekesisus. Maailma mitmekultuurilisus. Riikide sotsiaal-majandusliku ja poliitilise arengu erinevused. Riikidevaheline koostöö. **Globaalprobleemid**: rahvastiku-, keskkonna- ja sotsiaalprobleemid. Maailma ühtsuse ja vastastikuse seotuse suurenemine. **Infotehnoloogia** mõju maailma arengule.

RAHVUSVAHELINE SUHTLEMINE

Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Tähtsamad maailma- ja regionaalorganisatsioonid (ÜRO, NATO, WTO, Euroopa Nõukogu, OSCE, Euroopa Liit). **Euroopa integratsioon**. Eesti riigi rahvusvaheline asend. Eesti ja rahvusvahelised organisatsioonid, valitsustevaheline koostöö. Julgeolekupoliitika.

ÕPPEKAVA LÄBIVAD KOHUSTUSLIKUD TEEMAD

- Keskkond ja säästev areng.
- Tööalane karjäär ja selle kujundamine.
- Infotehnoloogia ning meedia.
- Turvalisus.

4. Eksami hindamine

4.1. Hindamise korraldus

Ühiskonnaõpetuse riigieksamitöid hindab Haridus- ja teadusministri käskkirjaga kinnitatud hindamiskomisjon.

4.2. Hindamise kriteeriumid

Eksamitööde hindamine toimub Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse Direktori käskkirjaga kinnitatud hindamisjuhendi alusel. Iga ülesande hindamiseks koostatakse hindamiskriteeriumid, kus näidatakse erinevate vastusvariantide eest saadav punktide arv. Allika analüüsiga hinnatakse tekstist olulise teabe leidmise ja tekstide põhjal vastamise oskust, allikatekstide võrdlemise, kommenteerimise ja hindamise oskust.

Pildi, diagrammi, graafiku analüüsiga, kaardiülesandega hinnatakse seostamise, vajaliku informatsiooni leidmise ja tõlgendamise oskust, samuti konkreetseid teadmisi.

Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist hinnangute kaudu. Arutluse eest on võimalik saada maksimaalselt 20 punkti.

Ühiskonnaõpetuse riigieksami arutluse hindamisjuhend (20 punkti)

Töö struktuur 2p

- 0 Kirjutamist on alustatud, töö ei vasta arutluste nõuetele.
- 1 Esitatud on ainult teemaarendus; töö ei ole struktureeritud.
- 2 Ülesehitus on arutluse nõuetele vastav (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

Teadmised, näited (*vade faktide esitamise korral võetakse üks punkt maha) 4p

- 0 Teadmised antud valdkonnas puuduvad või on mittetõesed.
- 1 On esitatud mõni juhuslik teemakohane fakt või näide.
- 2 Esitatud on näiteid või fakte teema ühekülgselt kirjeldamiseks.
- 3 Näiteid või fakte on teema terviklikuks analüüsiks piisavalt.
- 4 Näidete või faktide valik on põhjendatud ja toetavad analüüsi käiku.

Probleemi väljaarendamine, arutlus, analüüs 5p

- 0 Arutlus ei ole teemakohane.
- 1 Kirjeldav laad.
- 2 Probleem on käsitletud ühekülgselt, teemat lõpuni avamata.
- 3 Probleem on käsitletud ja välja on toodud iseloomulikud jooned.
- 4 Probleem on käsitletud ning välja on toodud võrdlused ja seosed.
- 5 Probleem on välja arendatud, esitatud on üldistused ja põhjendused.

Isiklik arvamus, selle põhjendatus 4p

- 0 Puudub teemakohane isiklik seisukoht.
- 1 Esitatakse käibetõdesid.
- 2 Oma arvamuse esitamine.
- 3 Oma arvamuse kinnitamine näidetega.
- 4 Oma arvamuse kinnitamine piisava hulga näidetega.

Järeldused 3p

- 0 Puuduvad teemakohased järeldused.
- 1 On esitatud lihtsamad teemakohased järeldused.
- 2 Järeldused tulenevad arutluse käigust, lähtuvad võrdlustest ja seostest.
- 3 Järeldused tulenevad arutluse käigust, on põhjendatud, üldistavad ja argumenteeritud.

Stiil ja õigekiri 2p

- 0 Terminite vale kasutamine, töö on täis kirjavigu.
- 1 Üksikud eksimused, ebakorrektsus ainealaste terminite kasutamisel; släng, labane, lohakas väljenduslaad; stiil ülespuhutud.
- 2 Sõnastus ja kirjaviis on korrektsed.

Töö alustamisel hindavad hindamiskomisjoni liikmed 10-20 tööd, et ühtlustada hindamiskriteeriume. See on vajalik, et saavutada erinevate hindajate poolt antavate punktide maksimaalne ühetaolisus. Vajaduse korral täiendatakse ja täpsustatakse hindamisjuhendit. Riigieksamitööde objektiivselt hinnatavat eksamiosa hindab üks hindaja. Riigieksamitöö subjektiivset osa – arutlust – hindab juhendi alusel kaks teineteisest sõltumatut hindajat (teine hindaja ei tea esimese hindaja pandud punktide arvu). Subjektiivse eksamiosa lõpphinne kujuneb kahe hindaja hindamistulemusena. Kui kahe hindaja tulemus erineb üle 5 punkti, hindab tööd kolmas hindaja. Lõpphinne kujuneb kolme hindaja keskmise.

Ülesannete vastuseid hinnatakse täispunktides konkreetsete vastuste alusel. Ülesanded, mis **eeldavad** seoste leidmist, võrdlemist, põhjendamist, hinnangute andmist, on hinnatud enamate punktidega kui faktiteadmist eeldavad ülesanded.

Avatud küsimuste puhul võib olla õigeid vastuseid mitu. Hindamisjuhendis on sellisel puhul toodud mõned võimalikud vastusvariandid või näidisvastus taseme kirjeldamiseks. Iga sisuliselt õige vastus tuleb avatud küsimuse puhul lugeda õigeks.

4.3.Hindepiir

Riigieksamil on maksimaalselt võimalik saada 100 punkti. Eksamiülesannete hindamine toimub täispunktides. Eksam loetakse sooritatuks, kui on saadud vähemalt 20 punkti. Kellel eksam ebaõnnestub või kes soovib oma tulemust parandada, on seda võimalik teha järgmisel kalendriaastal.

4.4.Eksamilt kõrvaldamine

Kui eksamikomisjoni liikmed, välisvaatlejad või hiljem juba eksamitöö hindajad tuvastavad kõrvalise abi kasutamise või mahakirjutamise (eri eksamitöös esinevad ühesugused vead või parandused, identselt sõnastatud pikemad laused vms) riigieksamitöö kirjutamisel, võib olukorrale vastavalt eksaminandi eksamilt ära saata või hinnata töö 0 punktiga.

4.5.Eksamitulemuse apelleerimine

Kui eksaminand ei ole riigieksami tulemusega rahul, siis on tal õigus esitada Haridus- ja Teadusministeeriumi järelevalveosakonnale 10 tööpäeva jooksul pärast eksamitulemuste teatavaks tegemist apellatsioon, mille alusel kontrollitakse tema eksamitöö hindamise vastavust hindamisjuhendile. Apellatsioonikomisjonil on õigus jätta eksamitöö tulemus muutmata, seda tõsta või langetada.

5. Õppematerjalid

Eksamitöö on koostatud gümnaasiumi õppekirjanduse alusel.

1. K. Olenko, A. Toots. Ühiskonnaõpetus: Gümnaasiumiõpik. – Tln: Koolibri, 2005.
2. К.Оленко, А. Тоотс. Обществоведение : Учебник для 12 класса. – Тлн: Коолибри, 2006.
3. Л. Мельдре, А. Тоотс. Обществоведение. 12 класс, часть 1. – Тлн: Коолибри 2001.
4. К. Оленко, Л. Мельдре. Обществоведение. 12 класс, часть 2. – Тлн: Коолибри 2002.
5. М. Варик.. Обществоведение. Рабочая тетрадь для гимназии. – Тлн: Коолибри 2003.

Lisamaterjal eksaminandile ja õpetajale

1. H. Allik, I. Dolgovskaja, S. Hansson, S. Jüriso jt. Kodaniku käsiraamat. – Tln: MEIS, 2007.
2. L. Almann, R. Helme, H. Lahtein, T. Lainevee, H. Lill jt. Riigikaitseõpik. – Tln: kaitseministeerium, 2003.
3. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kehtiv redaktsioon.
4. Kodakondsuse seadus. Kehtiv redaktsioon.
5. E. Maripuu, M. Oja, R. Raja, M. Somelar, S. Teplov, M. Varik. Inimene ja ühiskond: Ühiskonnaõpetuse õppematerjal. – Tln: EAS, Briti Nõukogu, 2006.
6. L. Möldre, A. Toots. Ühiskonnaõpetus XII klass. – Tln: Koolibri, 1999.
7. M. Varik. Ühiskonnaõpetus: Ülesannete kogu ühiskonnaõpetuse riigieksamiks valmistujale. – Tln: Koolibri, 2006.

8. Х.Аллик, И. Долговская, С. Ханссон и др. Справочник гражданина. – Таллинн: Целевое учреждение интеграции неэстонцев, 2006. (märtsis 2008 ilmub uus trükk).
9. Э. Марипуу, М. Оя, Р. Рая и др. Человек и общество: Учебный материал по обществоведению. – Таллинн: Целевое учреждение интеграции неэстонцев, 2006.

Ühiskonnas toimuvad pidevad muutused. Seda tuleb arvestada ka eeltoodud materjalide kasutamisel.

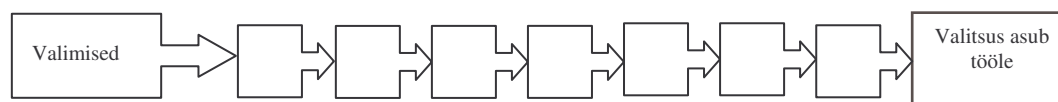
6. Näidisülesanded

Kasutada saab Eesti Vabariigi põhiseadust.
Esitatud on erinevaid ülesannete tüüpe.

Ülesanne 1. Valitsuse moodustamine Eesti Vabariigis. (2 p)

Järjestage sammud valitsuse moodustamisel. Kirjutage numbrid kastidesse alustades parlamendi valimisest ja lõpetades valitsuse ametisse astumisega.

7 õiget - 2 p, 6-5 õiget - 1 p

1. Peaministri kandidaadi ettekanne parlamendis tulevase valitsuse tegevusprogrammist
2. Parlamendi uue koosseisu kokkutulek
3. Riigipea nimetab peaministri kandidaadi
4. Peaministri kandidaat esitab valitsuse koosseisu riigipeale
5. Riigipea nimetab valitsuse ametisse
6. Parlament annab peaministri kandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks
7. Valitsus annab parlamendi ees ametivande.

Ülesanne 2. Võrdle parlamentaarse ja presidentaalse demokraatia toimimist (märgi x vastavasse lahtrisse). (10 p)

Tunnusjoon	Parlamentaarne demokraatia	Presidentaalne demokraatia
1. Parlamendisaadikud valitakse otsestest valimistel		
2. Presidendi valib rahvas otse		
3. Valitsusel peab olema parlamendi toetus		
4. President komplekteerib valitsuse oma äranägemise järgi		
5. Riigipeal on eelkõige esindusfunktsioonid		
6. Olulisim võimuasutus on president ja tema meeskond		
7. Uus valitsus astub ametisse peale parlamendivalimisi		
8. Presidendi ja parlamendi tegevust kontrollivad ja piiravad kohtuvõim ja keskpank		
9. Uus valitsus astub ametisse peale presidendivalimisi		
10. Rahval on võimalus poliitikas kaasa rääkida.		

Ülesanne 3. Erakonnad ja survegrupid.

1. Mille poolest erinevad erakonnad ja survegrupid? Esitage kaks erinevust nende taotluste ja tegutsemisviiside järgi. (2 p)

- 1).....
.....
.....
.....
.....
.....
- 2).....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Otsustage, kes peaksid eelkõige tõstatama antud probleemi. Joonige õige vastuse variant alla.

Põhjendage oma seisukohta. Seisukoht koos põhjendusega annab punkti. (3 p)

1) Võru kesklinna elanike probleemid seoses autode parkimisega.

survegrupp

erakond

-
.....
.....
.....

2) Kõrgkoolides õppemaksu puudutavate seaduste muutmise algatamine.

survegrupp

erakond

-
.....
.....
.....

3) Tallinna kodutute loomade olukorra parandamist nõudva kirja koostamine ja allkirjade kogumine.

survegrupp

erakond

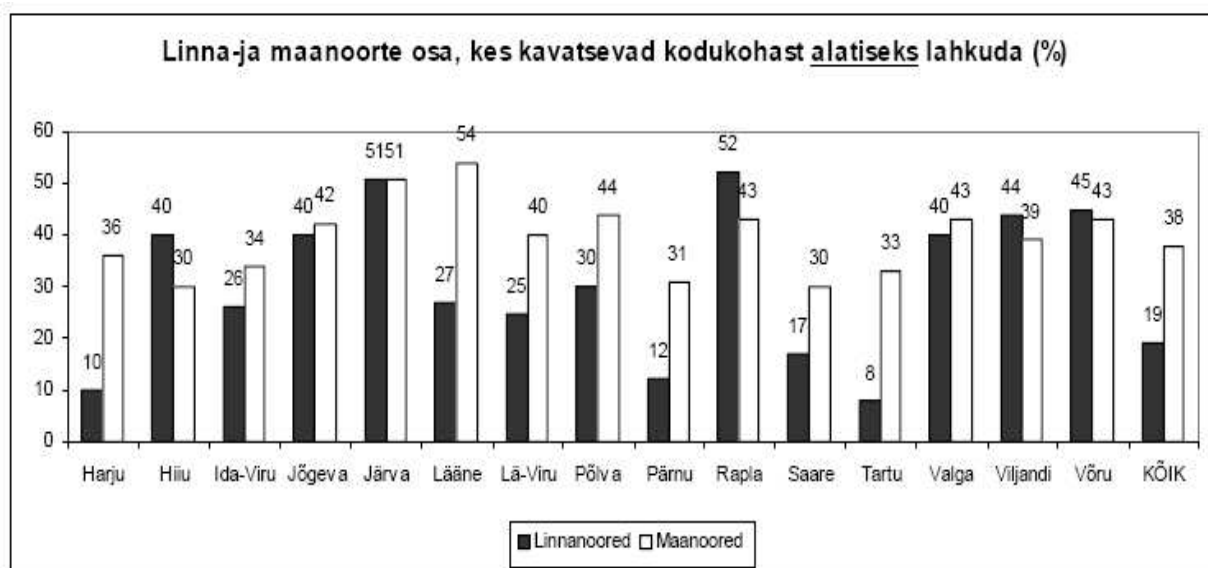
.....

.....

.....

Ülesanne 4. Regionaalpoliitika.

1996.—1998. aastal küsitlesid TÜ sotsioloogid 8133 põhi-, kesk- ja ametikooli lõpetanut. Diagramm annab ülevaate linna- ja maaõpilaste haridustee valikuga seotud rändeplaanidest maakonniti.

(Allikas: TÜ sotsioloogia osakond)

Vastake diagrammi andmete põhjal järgmistele küsimustele:

1) Kui suur osa kõigist linnanoortest kavatseb pärast põhi-, kesk- või ametikooli lõpetamist alaliseks kodupaigast lahkuda? Märkige õige vastus ristiga (x). (1 p)

kõik

☐

kolm neljandikku

☐

pooled

☐

veerand

☐

viiendik

☐

2) Milliste maakondade noored kavatsevad pärast põhi-, kesk- või ametikooli lõpetamist kõige enam kodupaika jääda? Nimetage neli. (2 p)

4-3 õiget – 2 p, 2-1 õiget – 1 p

1.
2.
3.
4.

3) Põhjendage, miks Harju-, Pärnu- ja Tartumaal eelistavad noored kodukohta jääda.
(1 p)

.....

.....

.....

4) Millised tagajärjed Eesti üldisele arengule võivad kaasneda noorte lahkumisega kodukohast? Nimetage üks positiivne ja üks negatiivne tagajärg. (2 p)

Positiivne:

.....

.....

.....

Negatiivne:

.....

.....

.....

5) Kuivõrd riik saab regionaalpoliitika kaudu mõjutada noorte elukohavalikuid?

Põhjendage oma seisukohta ühe argumendiga. (2 p)

Seisukoht:

.....

.....

Argument:

.....

.....

Ülesanne 5. Ühiskonna valitsemine.

1. Selgitage, kuidas toimub Eestis ministrite ametisse määramine ja ametist lahkumine.
(2 p)

Muudatusi valitsuse koosseisus teeb

.....

Minister lahkub ametist, kui

.....

.....

2003. aasta septembris astus tagasi rahandusminister, tuues tookord põhjuseks temavastased anonüümsed maksualased süüdistused, mis segavad tema tööd.

2004. aasta märtsis astus Rakvere Viljasalves toimunud riigi viljavarude varguse tõttu tagasi põllumajandusminister.

2004. aasta novembris astus salajaste dokumentide kaotamise tõttu ametist tagasi kaitseminister. Tema kodust viis varas ära ka töölaseid dokumente sisaldava portfelli

2. Kas tagantjärele hinnates oli ministrite tagasiastumine põhjendatud? Selgitage oma seisukohta. (1 p)

pigem jah ☐

pigem ei ☐

Põhjendus:
.....
.....
.....

3. Kas ministrite ennetähtaegne ametist tagasiastumine osutab Eesti valitsemissüsteemi demokraatlikkusele või pidevale võimuvõitlusele? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

Seisukoht:
.....
.....

Põhjendus:.....

4. Millest sõltub valitsuse püsimine demokraatlikus riigis? Tooge välja kaks asjaolu. (2 p)

1)
.....

2)
.....

5. Kas teie hinnangul peab minister olema spetsialist või poliitik? Selgitage oma seisukohta ja tooge selle kinnituseks üks näide reaalsest elust. (1 p)

pigem spetsialist ☐

pigem poliitik ☐

Põhjendus:.....
.....
.....
.....
.....

Ülesanne 6. Võimu jaotumine ühiskonnas.

1. Kelle pädevusse kuulub? Tähistage õige valik / valikud ristiga (x). (5 p)

10 õiget – 5 p, 9-8 õiget – 4 p, 7-6 õiget – 3 p, 5-4 õiget – 2 p, 3-2 õiget – 1 p

	Riigikogu	Valitsus	President
Seaduseelnõude menetlemine			
Seaduste väljakuulutamine			
Seaduste elluviimine			
Riigieelarve koostamine			
Algatab põhiseaduse muutmise			
Rahvusvaheliste lepingute ratifitseerimine			
Määrab peaministrikandidaadi			
Teeb muudatusi valitsuse koosseisus			
Riigiaparaadi töö korraldamine			
Kodakondsuse andmine eriliste teenete eest			

2. Kuidas saab inimesi kaasata kohalike sotsiaalsete probleemide lahendamisse? Tooge üks näide. (1 p)

.....

Ülesanne 7. Ühiskonna majandamine. Majanduspoliitika Eestis ja Euroopa Liidus. Vastake tekstide alusel.

Kristiina Ojuland. Ühtne Euroopa ja Eesti rahvuslikud huvid.

/---/ Üle 80 protsendi Eesti ekspordist läheb Euroopa Liidu liikmesriikidesse ja sealt imporditavad tooted moodustavad ligi 70% meie impordist. Oluliseks plussiks Eesti majandusele on, et Euroopa Liidu siseturg on nüüd avatud ilma igasuguste piiranguteta. Järsult on kasvanud meie välisesindustele esitatud päringute arv, milles tuntakse huvi investeerimisvõimaluste ja Eesti kaupade ostmise vastu /---/ Eestile on oluline, et Euroopa Liidu neli vabadust /---/ laieneksid kõigile 25 liikmesriigile. /---/ Diplomaatia nr 9, juuni 2004

1. Mis on need neli vabadust, mille laienemisest K. Ojuland artiklis räägib? Selgitage kolme neist lähemalt. (3 p)

1)

2)

.....

3)
.....
.....

2. Miks tuleb ligi 70 % imporditavast kaubast Euroopa Liidust? (1 p)

.....
.....

3. Mitu protsenti Eesti ekspordist läheb Euroopa Liidust väljapoole? (1 p)

..... %

Eesti Panga seisukoht Euroopa Majandus- ja Rahaliidus (EMU) osalemise kohta.

/---/ Eesti majanduse suurimaks eripäraks on meie suhteliselt madal sissetulekute tase, kuid see-eest on Eesti majanduskasv (5 – 6%) praeguste EMU liikmesriikidega (2 – 2,5%) võrreldes kiirem. Eesti SKP tase ühe elaniku kohta on hetkel ca 47% ELi vastavast näitajast. ELi keskmise sissetulekute taseme peaks Eesti saavutama 20 aasta pärast /---/

<http://www.eestipank.info/pub/et/majandus/euroopaliit/>

4. Kas usaldate Eesti Panga prognoosi sissetulekute tasemete ühtlustumise kohta Euroopa Liidus? Selgitage. (1 p)

.....
.....

5. Nimetage majandusressurss / tootmistegur, mille parem kasutamine tagaks tänase majanduskasvu jätkumise või kiirendaks seda. Selgitage, kuidas see toimuks. (1 p)

Majandusressurss/tootmistegur:.....

.....

Selgitus:.....

.....

.....

.....

6. Kuidas on teie hinnangul mõjutanud liitumine Euroopa Liiduga Eesti majanduselu?

Selgitage kahe näite abil. (2 p)

Seisukoht:

.....

1)

.....

.....

2)

7. Võrrelge Eesti ja teiste Euroopa Liidu riikide maksupoliitikat. Tooge välja kaks erinevust. (2 p)

- 1)
- 2)

8. Praeguste ja tulevaste liikmesmaade maksupoliitika mõjutab Euroopa Liidu majandust. Maksusüsteemi ühtlustamine on osutunud vajalikuks eeskätt **kaudsete maksude** osas. Selgitage mõiste ja tooge üks näide. (1 p)

Kaudne maks on

Näide:.....

9. Tooge näide, kuidas Eesti liitumine Euroopa Liiduga on mõjutanud meie makse. (1 p)

Näide:

10. Eurotsooniga ei ühinenud 2002. aastal kolm Euroopa Liidu liikmesriiki. Kirjutage nende riikide nimed tabelisse ja kandke riiki tähistav täht kontuurkaardile. (3 p)

tähis	riik
A	
B	
C	

11. Mis muutus üksikisikute igapäevaelus pärast euro kasutuselevõttu Euroopa Liidus?

Vastake eurole üeläinud riikide näitel (1 p)

.....

.....

.....

12. Mis nõudeid peab Eesti täitma, kui ta soovib lähiajal võtta käibele euro? Nimetage

kaks nõuet. (2 p)

1).....

.....

.....

2).....

.....

13. Allan Kase (19. a) brutopalk 2004. aasta detsembris oli 7256,50 krooni. Tema palgalt arvestati asutuse raamatupidamises maha erineva suurusega summad. Kirjutage vastava maksu või kindlustuse nimetus punktiirile. (3 p)

töötaja KASK ALLAN		palgateatis detsember 2004. a.	
arvestatud		kinni peetud	
põhipalk	7256,50		maks 1466,00
			kindlustus 73,00
			kindlustus 145,00
		ametiühingu	liikmemaks 72,55
	töötasu ülekandmiseks pank		5499,95
	sotsiaalmaksu tasutud		2395,00

14. Mis maksude mahaarvamise määrad on Allanal käesoleval, s.o 2005. aastal muutunud? Tähistage õige vastus / õiged vastused ristikesega. (3 p)

Töötuskindlustus	☐
Sotsiaalmaks	☐
Tulumaks	☐

Ülesanne 8. Sotsiaalpoliitika.

1. Selgitage, mida tähendab lühend SKP. (1 p)

.....

2. Eesti kodanik Ants hakkas Helsingis tööle bussijuhina. Kas Antsule ja tema perele on sotsiaalsed õigused ka Soomes tagatud? Tähistage õige vastus ristikesega. (1 p)

jah ☐

ei ☐

.....

3. Milliseid hüvesid saab Eestis kasutada ravikindlustatud inimene? Nimetage neist kaks. (2 p)

1).....

.....

2).....

.....

4. Kas Eestis on igäihel õigus vältimatule arstiabile? (1 p)

jah ☐

ei ☐

5. Selgitage, mida tähendab pensionikindlustuse (2 p)

teine samm:.....

.....

.....

kolmas samm:

.....

.....

Ülesanne 9. Infoühiskond.

Ivar Tallo. Kainelt küberterrorismist. Väljavõte artiklist.

/---/ Igapäevaelu järjest suurem sõltuvus infosüsteemidest hakkas arenenud riike ja eelkõige Ameerika Ühendriike hirmutama 1990. aastate keskpaigast, kui Internetti ühendatud koduarvutist sai massitarbevahend. /---/

Vähem mõeldakse sellele, et küberruumis kättesaadavat informatsiooni võib väga hästi kasutada reaalses maailmas terroristlike aktide toimepanekuks /---/. Ma sain ilma igasuguse pingutuseta näiteks veebist teada, et 33 USA poolt ametlikult määratletud terroriorganisatsioonist 19-l oli oma kodulehekülg. /---/

Ivar Tallo. Kainelt küberterrorismist. Diplomaatia nr 9. juuni 2004

1. Milliseid kasulikke muutusi on Internet kaasa toonud? Nimetage kaks. (2 p)

1)

.....

2)

2. Kas artiklist toodud faktid kallutaksid teid vajadusel otsustama Internetis levitatava info piiramise poolt? Selgitage oma seisukohta lühidalt. Selgitus koos seisukohaga annab punkti. (1 p)

Seisukoht:.....

.....

Selgitus:

.....

3. Eesti Päevaleht otsustas, et EPL online artikleid saavad kommenteerida vaid kasutajaks registreerunud. Kas tegemist on sõnavabaduse piiramisega? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

jah		ei	
-----	--	----	--

Seisukoht:

.....

.....

4. Eesti teeb arvestatavaid samme e-riigiks kujunemise suunas. Kuidas saab Interneti võimalusi kasutada kodanik? Tooge igast valdkonnast üks näide. (3 p)

1. Üksikisikut puudutava info kättesaadavus.

.....

.....

2. Osalemine poliitiliste otsuste kujundamisel.

.....

3. Suhtlemine riigiasutustega.

.....

.....

5. Praegu on Eestis arutlusel võimalus valida kohalike omavalitsuste volikogudesse inimesi Interneti teel. Mis argumendid on internetihääletuse poolt ja vastu? (2 p)

Poolt:

.....

.....

Vastu:.....

.....

.....

.....

Ülesanne 10. Õigused, vabadused ja kohustused. Õigusemõistmine.

1. Inimeste heaolu sõltub palju sellest, kuidas riigis on tagatud inimeste õigused ja vabadused. Nimetage Eesti Vabariigis kehtivaid õigusi ja kohustusi (igast üks). (5 p)

Igäühe õigus:

.....

Kodanikuõigus:.....

.....

Rahvuslikust kuuluvusest tulenev õigus:

.....

Igäühel on kohustus:

.....

Kodanikul on kohustus:

2. Nimetage kolm igäühele kuuluvat õigust või vabadust Eesti Vabariigis. (3 p)

1)

.....

2)

.....

3)

.....

3. Nimetage kolm õigust või kohustust, mis ei laiene Eesti Vabariigis mittekodanikele.
(3 p)

1).....

2).....

3).....

4. Selgitage, miks enamikes riikides on kodanikel rohkem õigusi kui mittekodanikel.
(1 p)

.....

.....

5. Jaani inimõigusi on Eesti Vabariigis tema arvates rikutud ja ta ei ole rahul riigisisese kohtusüsteemi lahendiga. Mis kohtusse võiks ta veel pöörduda oma õiguste kaitseks? (1 p)

.....

6. Kas Eestis elav ukrainlane saab EL liikmesriikides viisavabalt reisida? Selgitage. (1 p)

.....

.....

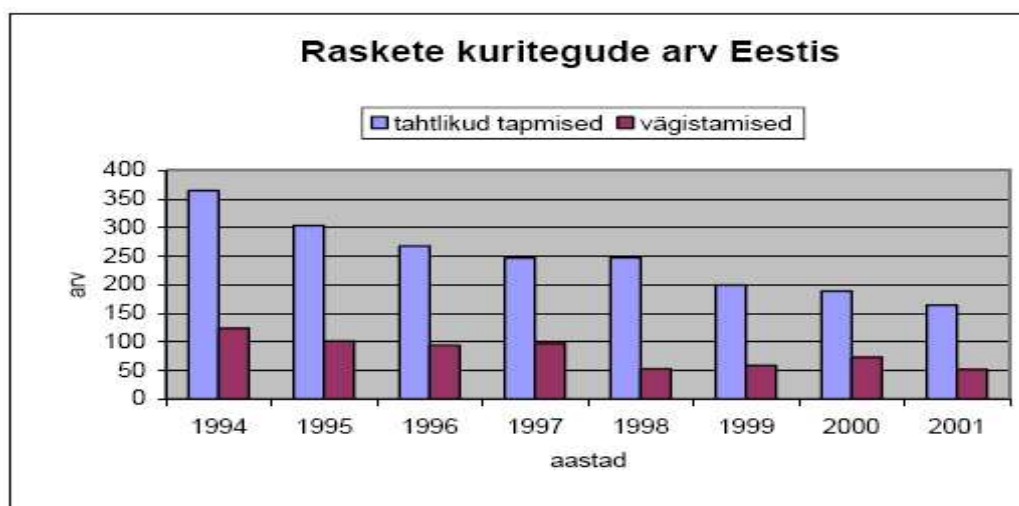
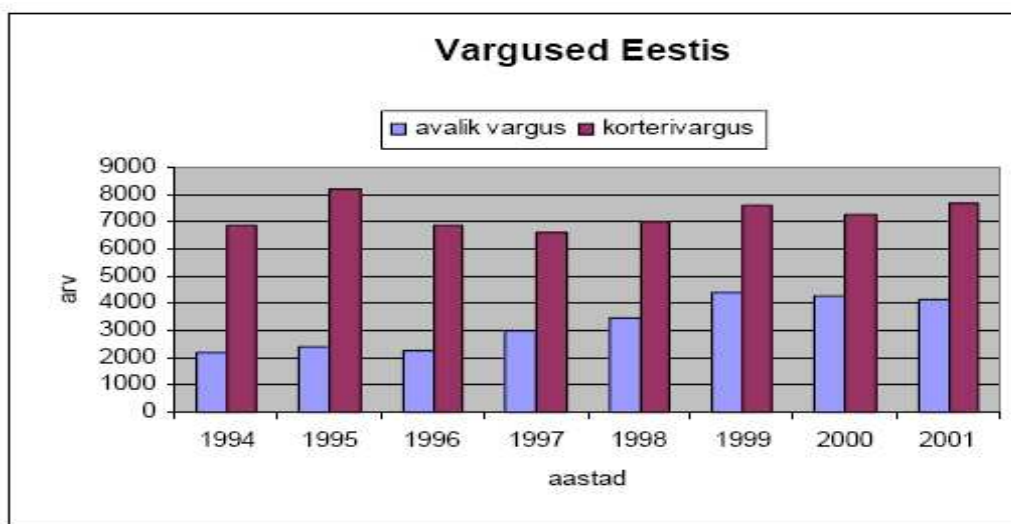
.....

7. Kuidas saavad välismaalased Eesti Vabariigi kodakondsuse? (1 p)

.....

8. Nimetage üks Euroopa Nõukogu dokument, mis on aluseks inimõiguste kaitsele. (1 p)

.....

9. Mis järeldusi saab tabelite põhjal teha kuritegevuse muutumise kohta Eestis?

Esitage kaks. (2 p)

- 1)
-
- 2)
-

10. Kas nõustute väitega, et varguste põhjused on valdavalt sotsiaalsed? Võtke seisukoht ja põhjendage seda. (1 p)

JAH

EI

Põhjendus:

.....

.....

Ülesanne 11. Nüüdisühiskond ja selle toimimine.

1. Selgitage mõiste. (1 p)

Siirdeühiskond:.....

.....

2. Millistele probleemidele tuleb siirdeühiskonnal lahendusi leida? Nimetage kaks probleemi. (2 p)

1)

.....

2)

3. Kas tänapäeva Eesti on siirdeühiskond või heaoluühiskond? Põhjendage oma seisukohta. (1 p)

heaoluühiskond ☐

siirdeühiskond ☐

Põhjendus:.....

.....

Ülesanne 12. Üksikisik ja ühiskond.

Raplamaal Kehtna vallas sooviti Paluküla hiiemäele rajada puhke- ja tervisekeskus. Valitud koht jääb Kõnnumaa maastikukaitseala piiridesse ja on võetud muinsuskaitse alla. Esitatud ehituskava poolt on kohalik omavalitsus ja Raplamaa Omavalitsuste Liit. Esitatud planeeringu vastu on maausulised, osa kohalikke elanikke, loodus- ja kultuurikaitsjad. Suurematest organisatsioonidest toetavad neid Eestimaa Looduse Fond ja Maavalla Koda ehk maarahva omausulistest organisatsioonide ühendus.

/---/ Kehtna vallal on kavas lisaks tõstukitele rajada kokku 5 teenindushoonet (teenindusmaja, tehnika hoiustamise ja korrastamise hoone, sportlaste ruumid, kohtunike maja ja saun) ning lisaks veel hotell ja 12 kämpingumaja. Lisaks hoonetele on kavas rajada parkla ca 109 sõiduautole ja 2 autobussile, telkimisplats, autokaravanide parkla ja teeninduspunkt, köök-WC-pesuruumi hoone ja varikatus telkijatele, jalgpalliväljak (kasutatav ühtlasi suusastaadionina), tenniseväljakud, korvpalliväljak, võrkpalliväljak jne./---/

http://www.elfond.ee/alaleht.php?id_kategooria=728&keel=eesti

Heiki Valk filosoofiadoktor Tartu Ülikooli arheoloogia kabineti juhataja, arheoloogiamälestiste ekspertnõukogu liige:

/---/ Kavandatust tuleks kas täiesti loobuda või leida keskkonna ajaloolist väärtust arvesse võttev kompromisslahendus. Näen viimast suusatõstukite, piiretega kelgu- ja slaalomiradade ning teiste Hiiemäe miljööd rikkuvate rajatiste ärajätmises, samuti suusa- ja kelguradade viimises kaugemale mäe kunagise sakraaltsooni keskmetest, st Tõnniaugu lähedusest ja mäetipust. Samuti uusrajatiste kompleksi paigutamises Hiiemäest kaugemale, ehitusmahtude vähendamises, uutest suusateedest ning lasketiirust loobumises või viimase ümberpaigutamises.

Ehk avardub meie nägemus oma maastike ja ajaloolise ruumi väärtustest Euroopa Liidus. Kaasaegses Lääne-Euroopas, kus ajalooline looduslik ruum ja rikkumata keskkond on juba paljuski olemast lakanud, osatakse säilinut märksa enam hinnata kui meil.

<http://maavald.ee/maausk.html?rubriik=45&id=297&op=lugu>

1. Millistel institutsioonidel on õigus teha piiranguid ettevõtjatele uute ehitiste ja rajatiste kavandamisel? Nimetage kaks institutsiooni ja tooge näited võimalikust piirangust.

(2 p)

1) Institutsioon:

Näide:

2) Institutsioon:

Näide:

2. Millise lahenduse pakute olukorrale antud allikate alusel? Põhjendage seda. (2 p)

Lahendus:.....

.....

.....

Põhjendus:

.....

.....

.....

3. Milliseid seadusega kooskõlas olevaid aktsioone korraldaksite teie oma huvide kaitseks, kui peaksite olema spordikomplekti aktsionär või siis maausuline Kehtna elanik? Tooge üks näide kummagi poole võimaluste iseloomustamiseks. (2 p)

Aktsionär:.....

Kohalik elanik:

.....

4. UNESCO maailmapärandi nimekirja on kantud Tallinna vanalinn, inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimekirja Eesti laulu- ja tantsupidude traditsioon ning Kihnu kultuuriruum. Mis meetmetega saavad riik ja üksikisikud tagada nende kultuuriväärtuste kaitse ja säilimise? (2 p)

Riik:.....
.....

Üksikisik:.....
.....
.....

5. Tooge positiivne näide Eesti elust, kus kultuuripärandiga arvestamine on kaasa aidanud majanduselu elavdamisele maakonnas. (1 p)

Näide:
.....

Ülesanne 13. Nüüdisühiskond ja euroopalikud väärtused.

1. Selgitage demokraatialle iseloomulikke tunnuseid Eesti näitel. (3 p)

Vabade valimiste korraldamine:

.....
.....

Toimib pluralistlik kodanikuühiskond ja ajakirjandusvabadus:

.....

Vähemuste õigustega arvestamine:

.....
.....

2. Euroopa põhiseaduse lepingus esitatud Euroopa Liidu väärtused

/---/ Liit rajaneb sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine. Need on liikmesriikide ühised väärtused ühiskonnas, kus valitsevad pluralism, mittediskrimineerimine, sallivus, õiglus, solidaarsus ning naiste ja meeste võrdõiguslikkus. /--
-/

http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/et/oj/2004/c_310/c_31020041216et00110040.pdf

Kas tänane Eesti Vabariigi põhiseadus kajastab neid väärtusi? Tooge oma seisukoha kinnituseks näide põhiseadust kasutades. (1 p)

.....
.....

3. Mil määral Eesti elanikud neid väärtusi igapäevaelus arvestavad? Selgitage näite abil. (1 p)

.....

.....

.....

Ülesanne 14. Julgeolekupoliitika.

1. Millised Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevad ülesanded on riigikogul riigikaitse poliitika teostamiseks? Nimetage üks. (1 p)

.....

2. Eestis on aeg-ajalt üles kerkinud küsimus, kas me ei peaks kohustuslikult ajateenistuselt üle minema palgaarmeele. Milliste argumentidega kaitstakse ja kritiseeritakse soovi üle minna kutselisele kaitseväele? Esitage mõlema poole toetuseks üks argument. (2 p)

Palgaarmee kaitsjad:

.....

.....

Palgaarmee kritiseerijad:

.....

.....

3. Mis ülesandeid täidab Eesti ühiskonnas Kaitseliit? Tooge näide. (1 p)

.....

.....

4. Milliste ohtudega (lisaks sõjale) tuleks arvestada tänapäeva riigikaitstes? Nimetage üks. (1 p)

.....

.....

Valik paremaid arutlusi

Tekstid on esitatud muutmata kujul.

Kas globaliseerumine süvendab või vähendab riikide ja kultuuride erinevusi?

Erinevate sotsioloogide ja teoreetikute arvamuse kohaselt on maailmas umbes kaheksa suuremat tsivilisatsiooni: lääne, islami, hindu, Hiina, Aafrika, õigeusu ja Lõuna-Ameerika tsivilisatsioon. Need omakorda jagunevad erinevateks riikideks ja kultuurideks, mis samuti erinevad teineteisest. Kui globaliseerumine hõlmab tänapäeval nii majandust, poliitikat kui ka kultuuri, siis kas üleilmastumine pigem süvendab või vähendab nende riikide ja kultuuride erinevusi?

Majandusliku globaliseerumise all mõtlen suuri rahvusvahelisi korporatsioone ja firmasid, mis ühendavad enese alla erinevaid riike mitmetest tsivilisatsioonidest. Firma töötab nagu perekond: ta hoolitseb kõigi liikmete eest ning kõigile kehtivad sarnased reeglid, kohustused, aga ka õigused. Seega erinevatest riikidest töötajatele kehtivad samasugused töötingimused, palgad jne. Kuna töö eeldab ka reisimist ning erinevate riikide, kultuuride tundmist, siis ütleksin, et suured korporatsioonid vähendavad riikide erinevusi ja pigem seovad eri kultuuride esindajaid.

Poliitilise üleilmastumise all räägiksin rahvusvahelistest organisatsioonidest, mis üha enam meenutavad konföderatsioonide asemel föderatsioone. Suured poliitilised organisatsioonid nagu näiteks ÜRO, mõneti ka NATO ja Euroopa Liit, laiendavad järjest valdkondi, milles koostööd teha ning luuakse isegi juba riigiüleseid institutsioone. Mõnedes riikides on see tekitanud negatiivse hoiaku ja seega on organisatsiooni kuulumine süvendanud soovi erineda, teistes aga tekitab lähenemine turva- ja ühtsustunde ja see vähendab riikide erinevusi. Nagu suurtes korporatsioonides kehtivad liikmetele sarnased kohustused, tingimused, aga ka õigused, mis võrdväärselt seovad eri kultuure ning riike ühise eesmärgi nimel töötama. Kui riigid võitlevad ÜRO nime all nälja ja vaesuse kaotamise eest Aafrikas, siis see kindlasti ühendab neid ja seob eri rahvusi. Seega ka poliitiline globaliseerumine pigem vähendab riikide erinevusi, aga ainult senikaua, kui riike koheldakse võrdsuse printsiibi kohaselt.

Kultuurilise globaliseerumise all mõtlen massikultuuri ja teatud kultuuriliste väärtuste, tavade ühtlustumist. Kõikjal maailmas on mingil määral esindatud lääne kultuur: Hollywoodi filmid, släng, rämpstoit jne, aga inividid erinevatest kultuuridest mõistavad neid erinevalt ning suhtuvad sellesse kas võõrastuse või soojusega. Üldjuhul aga kultuuriline üleilmastumine pigem süvendab riikide erinevusi, sest kõik soovivad erineda mitte kuuluda „halli massi”. Seda tendentsi võib kõikjal kohata, näiteks Euroopaski on üha enam hakatud väärtustama eri kultuuridest pärit kunsti, filme, raamatuid ja välditakse ühetaolist lääne kultuuri. Seega riigid ja kultuurid hoiavad oma eripärad kinni ning hoiduvad massikultuurist. Konkreetsemalt, mis süvendab riikide erinevusi, on lääne tsivilisatsiooni pealetung teistesse kultuuridesse. S. Huntington väidab, et uued sõjad tekivad 21. sajandil just tsivilisatsioonide kokkupõrgete aladel ning on tingitud kultuuride ja regioonide erinevustest. Et seda ära hoida, peab tekkima enam mõistmist inimeste vahel ning riigid peavad õppima tunnistama õigust erinevatele tavadele, usule ja mitte taotlema sunniviisilist läänestumist. Lääs üritab lüüa islamit tsivilisatsiooni, ühtlustada kultuure, tutvustada oma tavasid, aga globaliseerumine ei toimu nii. Riigid peavad arvestama erinevustega, sest muidu tekivad uued sõjad ja tülid.

Globaliseerumine tänapäeval vähendab riikide ja kultuuride erinevusi poliitilisel ja majanduslikul tasandil. Tehakse koostööd, õpitakse teineteiselt ning viiakse ellu uusi eesmärgi, sihte. Üleilmastumine toimib, sest see on vabatahtlik ja ei kujuta endast ohtu rahvaste püsijäämisele. Kultuuriline globaliseerumine ning täpsemalt läänestumine, aga süvendab riikide ja kultuuride erinevust, sest inimesed soovivad säilitada oma traditsioonid, tavad ning järjepidevuse, välja paista teiste kõrval.

Kuivõrd oluline on sallivus tänapäeva maailmas?

Sallivus ehk tolerantsus ning teiste inimestega arvestamine on alati edukate suhete aluseks. Tänapäeval pole aga sugugi mitte alati inimesed võimelised teineteisega probleemideta koos elama. See on toonud arvukalt muresid ning lõhesid ühiskonda nii Eestis kui kogu maailmas tervikuna. Milles seisneb sallivuse olulisus?

Tänaõised sündmused Tallinnas, kus Nõukogude sõdurite säilmete ümberkaevamised põhjustasid laiahaardelise mässu venekeelse elanikkonna seas, on osaliselt põhjustatud ka tolerantsuse puudumisest ühiskonnas. Kuigi mässajate tegevus ning sündmustekäik on absoluutselt põhjendamatult, oli ajendiks siiski poliitikute õhutatud vastandumine, mis likvideeris rahva tolerantsuse. Erinevaid vaateid ja ajalookäsitlusi tuleks aktsepteerida, kuigi need võivad tihti olla vastandlike osapoolte jaoks valusad. Kui poliitikutel olukorda meedia abil üle võimendavad, ongi plahvatusohtlik situatsioon tõenäoline. Kui Eesti ühiskonnas eksisteeriks rahvuslik sallivus, poleks ka neid sündmusi juhtunud. Sedavõrd oluline on tolerantsus riigis.

Ameerika Ühendriikides on probleeme sallivuse hoidmisega eri rasside vahel. USA on vaieldamatult kõige kirjuma elanikkonnaga riik maailmas. Ometi on sealgi tunda rassidevahelist hõõrumist, mis tekitab tõsiseid probleeme. Hiljuti pani Lõuna-Koreast pärit üliõpilane oma koolis toime koletu kuriteo, mõrvates mitukümmend kaasõpilast ja õpetajat. Kuigi selle juhtumi esmaseks ajendiks peetakse armuvalu, on ka siinkohal suureks võimendajaks rassidevahelise sallivuse puudumine. Noormees olevat varem korduvalt teistest rassidest koolikaaslaste poolt kiusatud ja seltskonnast tõrjutud. Sallivuse puudumine on USA-s esile toonud palju muidki probleeme. Olgu tegu rahvuste- või rassidevaheliste suhetega, tolerantsus teineteise suhtes on alati hädavajalik.

Paljudes Lähis-Ida ja Aasia riikides eksisteerivad kirjutamata seadused, mida eurooplased kunagi mõista ei suudaks. Tihti näeb usk ette lausa alatut soolist diskrimineerimist. Hiljuti Indias heategevusprojektile osalenud Hollywoodi näitleja Richard Gere suudles pidulikult tseremoonial India naist põsele. Kuna kohalikud seadused seda äärmiselt lubamatuks intiimsuseks ja naisterahva rüvetamiseks peavad, nõudsid inimesed mõlema kividega surnuksloopimist. Tolerantse mõtlemisviisi järgi on see täiesti absurdne nõudmine ja õnneks tol korral mõistuspärane õiglus võitis. Kuid läänemaailma jaoks on täiesti lugematul arvul juhtumeid, kus taoline karistusmeetod Aasia riikides on ellu viidud. Taolises ühiskonnas puudub igasugune sotsiaalne sallivus ja toimub igapäevane inimõiguste rikkumine.

Täieliku sallivuse juurutamine üle maailma oleks ideaal. Võib-olla on see 21. sajandil võimalik. Senikaua, kuni arenenud riigid nagu Eesti ja USA ei suuda aga oma territooriumil tolerantsust saavutada, pole loota ka olukorra paranemisele arengumaades. Kindlasti on aga sallivuse poole püüdlemine jätkusuutliku riigi olulisemaid eesmärke.

Kas suudame arvestada Internetis peituvaid võimalusi ja ohte?

Tänapäeva arenenud ühiskonnas pole Internet uudisnähtus. Infotehnoloogia areng on loonud isegi olukorra, kus paljud inimesed ei kujuta oma elu ilma arvutiteta ette. Kas maailm aga suudab arvestada Internetis peituvaid võimalusi ja ohte?

Internet pakub nüüdisaja inimestele mitmeid võimalusi, tähtsaim neist on info kiire kättesaadavus. Tundub, et mainitud võimalust oskab enamik infoühiskonna inimestest väga hästi kasutada: Interneti vahendusel loetakse uudiseid, suheldakse, vahendatakse pakkumisi ja soove.

Samas peitub info hankimise võimaluse taga ka oht. Interneti kättesaadavus erineb nii üksikisiku, klasside kui ka riikide tasandil ning põhjustab seega tõsist ebavõrdsust, mida nähakse tänapäeval ka ühe globaalprobleemina. Kas säärase ohuga suudetakse arvestada?

Tundub, et mitte. Ohtu küll teadvustatakse, kuid midagi selle vastu ette võtta näib isegi rahvusvahelistel organisatsioonidel üle jõu käivat. Eelkõige riikide vaheline ebavõrdsus aina süveneb. Interneti kättesaadavuse kulud erinevad arenenud maailma ja arengumaade vahel drastiliselt.

Sarnane tendents ilmneb ka riigisisel tasandil. E-riik võeti Eestis kasutusele positiivsete meeolude saatel, kuid aeg on näidanud, et juurdepääsu sellele omab vaid üks osa elanikest. Interneti tähtis funktsioon on sõnavabaduse soosimine. Ka seda võimalust ollakse arenenud riikides agarad kasutama, näiteks on igal inimesel vaba voli avaldada oma arvamust erinevates portaalides.

Milles peitub aga siinne oht ning kas sellega arvestatakse samamoodi kui võimalusega? Niinimetatud Delfi-eelnõu tegi selgeks, et sõnavabadusega kiputakse Eestis liialdama. Näib, et antud probleem saab lähiajal lahendatud. Suurema ohuna tundub aga Interneti-sisese sõnavabaduse piiramine mõnes riigis, näiteks Hiinas. Siinkohal olen sunnitud nentima, et probleemi on jällegi raske lahendada, teise riigi siseasjadesse sekkumine isegi heal eesmärgil on keeruline ja taunitav.

Kolmas Interneti funktsioon on inimeste ühendamine. Omavahel võimaldatakse suhelda nii perel, sõpradel, mõttekaaslastel kui ka paljudel teistel, kes kergelt ja lihtsalt mõtteid vahetada soovivad. Ka selle võimalusega oskavad tarbijad arvestada, mida näitab kas või MSN-i ja Skype'i populaarsus.

Paraku võimaldab Internet koonduda ka neil, kelle koondumine meile meeltemööda olla ei pruugi. Terrorismi laia leviku taga nähakse paljuski just Interneti ühendavat toimet. Internet võimaldab luua hävitusplaanid ning esitada üleskutseid, ilma et võimudel sellest aimu oleks. Kui ongi, ollakse pahatihti ebasuutelised midagi ette võtma. Siinkohal peitub Internetis oht, mida küll nähakse ning millega ehk arvestataksegi, kuid mida on taas kord raske kõrvaldada.

Tundub, et inimesed oskavad paljus küll arvestada Internetis peituvate võimalustega (info levik, sõnavabadus, inimeste ühendamine), kuid jäävad hätta moodsa tehnikaike ohtude (ebavõrdsus, probleemid sõnavabadusega, terrorismi levik) talitsemisega. Nii võib juhtuda, et Interneti vead kaaluvad head omadused üles ning paarikümne aasta pärast ei nähta Internetis enam arengu ja hüvede allikat, vaid ühiskonna hädades süüdi olevat patuoinast.

7. Eksamitöö näidis